

IVAN BOŠKOVIĆ
Filozofski fakultet Split
boskovic@ffst.hr

MARKOVIĆEV *SINJ* I NJEGOVO SLAVLJE KAO ODREDNICA IDENTITETA SINJSKOGA/ CETINSKOGA KRAJA

Knjiga *Sinj i njegovo slavlje* Ivana Markovića napisana je povodom obilježavanja dvjestote godišnjice doseljenja kršćanskoga puka s Gospinom slikom iz Rame u sinjsku/Cetinsku krajinu 1687. godine. Za taj događaj vezuju se dva glavna sadržaja novije sinjske povijesti: početak izgradnje Sinja i izbavljenje grada od turske opasnosti godine 1715. Slavlje velike obljetnice postalo je znamenitim događajem u povjesti sinjskoga/cetinskoga kraja, čemu je Markovićevo knjiga rječit dokument. Podijeljena je u dva dijela: u prvome donosi kratku povijest sinjskoga kraja, a u drugome opis Gospina slavlja, s poetičkim sastavcima koji to slavlje potkrjepljuju. Svojim sadržajem Markovićevo knjiga potvrđuje da su Gospa Sinjska i Alka te s njima vezani sadržaji i manifestacije ključne slike sinjske i cetinske identifikacije. Stoga govor o Sinju i sinjskome kraju nužno priziva i Markovićevo knjigu u kojoj su slavlje i njegovi sadržaji, po mjeri nadahnuća svojega autora, i osnaženi. U radu je naglasak na onim elementima koji "dokumentiraju" sinjsku prepoznatljivost među drugim sredinama, a bez kojih bi duhovna riznica naroda, što i nije do li nacionalni identitet, bila uistinu nezamisliva.

KLJUČNE RIJEČI: *Marković, knjiga, sinjsko slavlje, Gospa Sinjska, Alka, identitet mjesta/ nacionalni identitet*

Moguća operativna definicija identiteta za potrebe ovoga rada mogla bi glasiti: Identitet je ukupnost znakova i određenja jedne sredine, naroda, države; skup svih elemenata materijalne i duhovne kulture koji tu sredinu/narod/državu opisuju i čija je posebnost takva da je razlikuje od drugih i čini među njima prepoznatljivom; istovremeno identitet je i ukupnost svih sadržaja koji su oblikovali život i utjecali na život ljudi tijekom prošlosti, ali i u sadašnjosti i (mogućoj) budućnosti; on je *summa* bivstva jedne sredine, ljudi i naroda, zajedno s prostorima povijesnoga trajanja, života i opstanka.

Svjesni da je teško definirati ono što se svojim sadržajima definiraju opire, pri definiranju identiteta autori posežu za različitim praksama. Tako Stamać (2010: 3–11), primjerice, hrvatski (kulturni) identitet definira "razvedenom mnoštvenosti svih njezinih pojavnih oblika"; "pluralističkom istobitnosti" svih povijesno nataloženih a kulturalno presudno važnih obilježja javnoga i društvenog života",

te "različitosti hrvatskih kulturnih pojavnosti" koja uključuje "raznovrsnost, raznolikost, raznobojnost i mnoštvenost" svih određenja i njima pripadnih sadržaja koji Hrvate legitimiraju posebnima i prepoznatljivima među drugim narodima u svijetu. Kako je riječ o "stalno nastajućoj kategoriji", a ne jednom i zasvaga definiranom stanju, pojavi ili procesu, pri definiranju identiteta Dubravka Oraić-Tolić (2006) poseže i za kategorijama međuodnosa mnogih identiteta, međuodnosa identiteta i okoline te pojmom diseminacije, rječitio oprimjerujući zašto je (nacionalni) identitet posljednjih godina jedna od tema koja izaziva brojne prijepore i kontroverze. Istina, premda ne postoje strogo utvrđeni elementi pomoću kojih bi identitet mogli definirati, sigurno je da je i književnost poticajna u istraživanju i konstituiranju nacionalnoga identiteta. Kao prostor u kojem se nacionalni, dakle kulturni i književni identitet – kao dio kolektivnoga nacionalnog identiteta oblikuje na poseban način – književnost, kako navodi Culler (2001: 132), "nije samo učinila identitet svojom temom, nego je i odigrala važnu ulogu u konstrukciji identiteta čitatelja". Budući da je utemeljena u jeziku, koji je jedna od sadržajnih odrednica nacionalnoga identiteta, književnost u svojoj slici objedinjuje brojne prakse u kojima se oblici nacionalnoga identiteta iskazuju, na različitim razinama i pojavnostima. Stoga je i (književna) slika, utjelovljena u "jeziku kao *moгуćem iskustvu* – a izražena kroz pojmove kulture poput *općih mjesta*, stereotipa, predrasuda, mitema i citata, pohranjenih u stvarnim ili imaginarnim leksikonima" (Oraić-Tolić 2006)¹, svakako jedan od presudnih načina izražavanja identiteta.

Da književnost na svoj način i svojim sredstvima (itekako) može pripomoći konstituiranju identiteta sredine, a time i duhovne memorije naroda, pokušat ćemo pokazati knjigom *Sinj i njegovo slavlje* fra Ivana Markovića. Pri tome ćemo upozoriti na one elemente u knjizi koji "dokumentiraju" sinjsku prepoznatljivost među drugim sredinama, a bez kojih bi duhovna riznica naroda, što i nije do li nacionalni identitet, bila uistinu nezamisliva.

1. Knjiga *Sinj i njegov slavlje* fra Ivana Markovića tiskana je 1898. Nekoliko godina prije njezin je autor – pisac teoloških, povijesnih i polemičkih djela, asketsko-duhovnih spisa, prijevoda (*Izabrane poslanice sv. Jeronima I i II*), putopisa i rukopisa - tiskao *Vjenčić molitava sinjskoj Gospi* te objavio neka od zapaženih teoloških djela. Kako je o Markovićevim teološkim djelima marno i iscrpno pisao dr. fra Duško Moro u svojoj disertaciji (1986), povijesna se djela, među kojima i *Sinj i njegovo slavlje*, spominju uzgred. Premda nije riječ o velikoj književnosti, a takvih su knjiga franjevci tiskali znakovit broj, njezino značenje u oblikovanju identiteta sredine, držimo, nadmašuje njezinu stvarnu vrijednost.

Razlog je to zašto je u kontekstu teme i spominjem.

2. Knjiga *Sinj i njegovo slavlje* napisana je povodom obilježavanja dvjestote godišnjice doseljenja kršćanskoga puka s Gospinom slikom iz ramskoga kraja 1687. godine. Tada je, bježeći od turskoga zuluma, hrvatski vjernički puk počeo naseljavati "krasnu cetinsku dolinu", koja ubrzo postaje njihova "mila postojbina" i "zlatni naš zavičaj", a sama slika čudotvorne prilike Majke Božje "sinjska svetinja" i "Božji

¹ Usporedi sjajnu knjigu Miroslava Bertoše. 2003. *Istra, Jadran, Sredozemlje, Identiteti i imaginariji*. Zagreb: Durieux – Dubrovnik University Press.

amanet našem mjestu povjeren". Gospina će slika, donesena iz Rame snagom i vjerom "duhovnih naših otaca", biti prozvana "Gospom sinjskom"... "sinjskim najvećim blagom", "njegovom vječitom slavom", njegovim "štitom i utočištem".

Događaj iz 1687. povezuje dva ključna sadržaja novije sinjske povijesti i identiteta: to su početak novoga Sinja i izbavljenje grada od turske opasnosti god. 1715. Kako bi se ta dva događaja primjereno obilježila, odlučeno je da se 1887. u Sinju obilježi Gospinom dvjestogodišnjicom. Svojim slavljem navedena je obljetnica postala "znameniti kulturni događaj u povijesti naše krajine" (Marković 1998: 5–7) i "preznamenitim sinjskim slavljem" (Marković 1998: 113) pa je, ne želeći da se zaboravi – *jer ono što nije zapisano nije se ni dogodilo!* – Marković odlučio napisati spomen-knjigu koja će istovremeno biti i podsjećanje na događaj, ali i kratka povijest sinjskoga/cetinskoga kraja.

Marković je knjigu zamislio u dva dijela; u prvome je podastro kratku povijest sinjskoga/cetinskoga kraja, a u drugome je opisao veliko Gospino slavlje, dodavši mu na kraju "poetičke sastavke" koji samom jubileju, ali i Sinju/sinjskom identitetu priskrbljuju i dodatna značenja. Pri tome je bio motiviran ne samo željom da se navedeni nadnevak ne zaboravi, nego i jer je "sramota ne znati stvari svoga zavičaja, ma koliko ovaj malen a one sićušne bile" (Marković 1998: 5–7).

2.1. U prvome dijelu knjige, na temelju poznatih mu povijesnih podataka i raspoloživih crkvenih dokumenata Marković donosi kratak pregled povijesti sinjskoga kraja od najranijih vremena do njegovih dana, od hrvatske županije Cetine do velikoga slavlja. Spominje se značajnih datuma iz povijesti grada i krajine, s naglaskom na velikim povijesnim događanjima, mletačkoj, turskoj, austrijskoj i francuskoj vladavini, koji su itekako obilježili život i sudbinu pojedinaca i naroda. Poput starih zgodopisaca Marković u posve slobodnoj (povijesnoj) rekonstrukciji konfabulira česte turske nasrtaje i odolijevanje naroda njima, da bi svoj interes usmjerio na dolazak fratara iz Visovca i Poljica radi pastoriziranja naroda koji se naselio u krajinu. Kako zbog turskih pustošenja po Bosni katolički puk nije mogao ostati na svojim vjekovnim ognjištima, Marković piše da su svećenici, uzevši iz crkve čudotvornu sliku Majke Božje, povelu puk iz Ščita u Dalmaciju, s "bolnim srcem i suznim očima", o čemu postoji mnoštvo dokumenata. Spominje Marković i da su fra Vučkovića "odveli u daleku Babiloniju" gdje je "sužnjevaio pet godina".

Zadovoljstvo naroda u novoj postojbini, navodi dalje Marković, pokvario je rat 1715. godine, čije detalje, posebno s naglaskom na živopisnim satima opsade, posebno opisuje. U čast toga događaja i pobjedu Sinjani su ustanovili vitešku igru nazvanu Alka (sinjska). Njezino trčanje – započeto 1717. – ubrzo je postala crkveno-narodna svečanost. Marković podsjeća da se Alka nije trčala za vrijeme francuske vladavine, a obnovljena je u vrijeme posjeta cara Frane I. Zajedno s Alkom započela je i obnova, a potom i gradnja Gospine crkve, koja u Markovićevim zapisima strukturira kao "začetak i polog novoga sinjskog varoša", a za njezinu je gradnju najzaslužniji spomenuti fra P. Vučković. Navodi potom Marković brojne pojedinosti crkvene gradnje, među kojima se izdvajaju dvije: krunjenje svete Gospine prilike zlatnom krunom koje je uradio nadbiskup splitski Cupilli (1717.) te stavljanje Gospe u "onaj divni srebrni okvir" koji je dao izraditi fra Jerolim Filipović. Zajedno s fra P. Vučkovićem, potonji je, ističe Marković, "otac ovog namastira".

U nizanju slika i događaja iz bogate povjesnice sinjskoga/cetinskoga kraja, gradnja samostana ima posebno mjesto. Posrijedi je ne samo središnje mjesto urbane memorije Sinja nego i mjesto okupljanja svih elemenata njegova pamćenja. Mjesto će, naime, s vremenom, zahvaljujući prometu i trgovini, postati varoš/trgovište u kojem će se srijedom i subotom trgovati. Kao oblici duhovnoga života stanovnika organizirat će se bratovštine (*Dobre smrti i Svetog sakramenta*), a bit će organizirana i svjetovna vlast; uz providura Sinj će imati i svoga *kolunela, serdare* i *arambašu*. U gradu će biti napravljena i kasarna (*kvartiri*, po uzoru na mletačku vlast), a početak će djelovati i škole, koje će mjestu davati atribucije urbanoga. Kada je riječ o školi/školstvu, Marković spominje da u početku nije bilo "javnog prosvjetnog zavoda ili škole"; samostan je bio jedina škola u kojoj se moglo učiti "čitati, pisati, računati i talijanski govoriti". Ovo potonje bilo je nadasve značajno jer je, što ističe i sam Marković, važno "zbog odnosa s vladinim ljudima i s Mletcima" (Marković 1998: 55). U tome su, što je i razumljivo, a što zgodopisac posebno ističe, posebnu ulogu imali svećenici. Osim što su i krajinu i grad zadužili prosvjetom i kulturom, njima se ima pripisati "ako je cetinski puk sačuvao i uzdržao mnoga svojstva". Marković ne zaboravlja spomenuti one koji su tome najviše pridonijeli, kratkim biografskim slikama opisujući fra Petra Kneževića ("Sve njegovo življenje bilo je prava, neprestana molitva" (Marković 1998: 58)), fra Miha Matasovića, fra Antu Župića ("koji sveto živješe..." (Marković 1998: 59)) i fra Andriju Vukušića ("uzor pobožnosti, bogoljubstva i redovničkih krjeposti" (Marković 1998: 59)), posebno izdvojivši fra Jerolima Filipovića imenujući ga "najodličnijim članom sinjskog namastira" (Marković 1998: 68).

Podsjećajući u knjizi na događaje koji su utjecali na život Sinja i cijele krajine, Marković spominje propast Mletačke Republike i dolazak Francuza. Ne krije da narod nije volio Francuze zbog "bezakonja svake vrste", "bezsudja i bezvladja", pa je protiv njih bilo i pobuna. Nemira, međutim, nije bilo – nastavlja Marković – "kad je prispjela austrijska vojska". Za njezine vladavine u selima su uspostavljena mjesna starješinstva, otvarane su "javne škole", a 1798. otvorena je i prva javna pučka škola. Odlazak Austrije i dolazak Napoleona gradu će donijeti općinu, a dovest će i do stvaranja pokreta za Austriju na čelu kojega je fra Dorotić...

U svoju priču o povijesti Sinja Marković je ugradio i dnevničke bilješke fra Josipa Glunčevića, jednoga od istaknutijih sinjskih fratara. Opisujući vrline vrsnoga propovjednika na hrvatskom i talijanskom jeziku i "odvjetka časne porodice", Marković ne propušta navesti Marmontove riječi koje ga karakteriziraju. Marković navodi: "Sinjski otac gvardijan učini tada nešto, čemu se imamo diviti, i što je na čast njegovu značaju i vjeri njegovoj. (...) Na jedan mah zemlja se uztrese. Svak pohitje da se ustane i bježi. Propovjednik ne maknu se smjesta, nego gromkim glasom zavapi: *Čeljade bez vjere, vi se strašite, a u Božjoj ste kući!* Ončas svak sjede na svoje mjesto, a propovjednik nastavi svoj govor. Ovakova činjenica nedostaje Bossuetovoj slavi" (Marković 1998: 64).

Naglašavajući postojanost njegove vjere i moralne ispravnosti, Marković potiče mlade da slijede njegov put. Marković piše: "Mladi ljudi, sinovi svetoga Frane, idite tra-gom Glunčevića i Filipovića, i budite, kako vam Isukrst zapovijeda, ovome mjestu so; jer ako so obljutavi ona već ne može da bude ni za što, nego da se prospe na polje i da je ljudi pogaze. Ugledajte se na one vaše otce. U duhu i u radu, u

življenju i u nošnji – od siromašne obuće na nogama do ponizna vienca kose na glavi, – jednom riječju, u svemu oni da su vam uzor: pa će vaši trudi uvijek biti Sinju izvor Božje blagodati, koji nikad ne će zasušiti; a spomen vaš, kao i njihov, neće poginuti, nego će ostati blagoslovljen u cetinskom puku" (Marković 1998: 65).

Slijedom nadnevaka opisanih u Glunčevićevu dnevniku, značajnih za razumijevanje prošlosti i povijesti sinjskoga kraja (dakle, uporišta u identitetu mjesta), pred očima se nižu i odvijaju mnogi događaji ugrađeni u memoriju i povjesnicu sinjskoga/ cetinskoga naroda: gradnje mostova na Hanu i Trilju, česme na pijaci i njezina popločenja, otvaranje sinjske gimnazije s osam razreda, pojava kolere i gradnja postaje državnih pastuha; osnivanje samostansko-gimnazijskoga muzeja, dolazak Franje Josipa I. i gradnja česme na Petrovcu, dolazak sestara milosrdnica (za *uzgoj* ženske djece), gradnja kasarne, sadnja duhana, dolazak carske pošte, gradnja i obnova seoskih putova i drugih. Marković spominje i da općina dobiva grb s "trobojnim štitom i usred njega na modrom polju, halkar s kopljem na konju"...(Marković 1998: 72).

Nakon što je uz pomoć dokumenata Glunčevićeva dnevnika opisao jednu dio-nicu sinjske povijesti, Marković spominje potres iz 1898. te molitvu Gospi da poštedi narod od "biča što ga je zadesio", a potom potanko opisuje povijest gradnje zvonika.

2.2. Drugi dio Markovićeve knjige usredotočen je na opis sinjskoga slavlja 1887. godine s detaljnim opisima svega onoga što se za dvjestotu obljetnicu velikoga događaja zbivalo u gradu i u cijelome sinjskom/cetinskom kraju. Marković spominje kićenje i uređenje crkvice na gradu, glazbu, pjesme i pjevanje Gospinih litanija, Milino-vičevu propovijed... U njegovim rečenicama opisana je atmosfera uoči i na sam dan ve-like svečanosti, osnažena atribucijama koje i danas žive u srcima brojnih Sinjana i Cetinjana, od večernjega ugođaja na pijaci do procesije, propovijedi, sata povijesti, ručka kod fratara te zdravica i pozdravnih brzjava uglednika (Strossmayer...). U svojem opisu Marković se okoristio slikama i riječima dopisnika *Katoličke Dalmacije* želeći njima osnažiti dubinu svojega doživljaja i tako proširiti značenje i odjek događaja kako u svijesti sinjskoga/cetinskoga čovjeka, tako i šire. Iako iz njegovih riječi na vidjelo izbija sva šarolikost pučke svečanosti, Marković ne gubi iz vida njezin duboko vjerski karakter i sadržaj. Osim što svojim slikama vješto dočarava atmosferu i zbivanje po mjestima u gradu, posebno naglašava duhovnu stranu događaja. Zahvaljujući milosti Sinjske Majke, "sinjske dike i ponosa", na slavlju se, ističe Marković, "nije čulo da je što komu bilo ukradjeno, da je itkomu što tko zakinuo"; "nitko ne ču ma ni cigle prosti, ma nikakve neproste rieči (...), nitko ne spazi ma ni ciglog pijana čeljadeta" (Marković 1998: 103). Navedenim riječima Marković zacijelo želi posvjedočiti "osobiti dar Djevice Marije našem mjestu". Njome zahvaljujući, podastire Marković, sve je bilo u "skladnom i uzornom redu".

2.3. Marković naglašava da se u slavljenje velikoga događaja navedene godine uklopila i *sinjska alka*. Nastala sa željom da se ovekoveči "uspomena oslobođenja Sinja od Turaka pomoću Gospe Sinjske", "povjestnička igra" je bila takva da nikada kao do tada "Sinj nije vidio nekoje slike ove dražestne i veličanstvene predstave" (Marković 1998: 112), neusporedive ne samo s događajima u narodu, nego u "deset

drugih kraljevinah" (Marković 1998: 114). Zahvaljujući Gospi i Alci, cetinski puk je zapravo "najsajjniji alemkamen krune hrvatske (Marković 1998: 114). Puk je to, ističe fra Marković, "junački i pobožni", a njegovu vjeru i svijest grade "vanjska čistoća i ugled, plemenita postidnost i uzorita pobožnost, navala i jagma k svetotajstvima" (Marković 1998: 115). Nadalje, navodi Marković, puk je to gdje je "svaki momak jelić, svaka djevojka vita jela; svaki čovjek dub gorostas, svaka žena zor gospoja pod kalpakom" (Marković 1998: 115). Sve je to zahvaljujući Gospi kojoj se svaki cetinski Hrvat klanja, koja je "doprtila u ove krajeve praotce naše, krileći ih od turskoga jogunluka, te ih smjestila u ovi divni cetinski kraj" (Marković 1998: 115). Ali i franjevcima, "junacima demokratske obitelji sv. Frane", što ga, puk cetinski, vodi k pobjedama vjere, brane i upućuju svakom dobru. Jer su "sinovi istog naroda, iste krvi, istog jezika", čiji glas "odjekuje po Cetini kao grom, jer je njihov život sjajan kao munja" (Marković 1998: 116).

3. U naznakama opisan sadržaj Markovićeve knjige upućuje na uporišna mjesta Sinja i cetinskoga kraja, na najdublja mjesta njegove duhovne memorije. Riječ je o Gospi Sinjskoj i sinjskoj Alci te uz njih vezanim sadržajima i slikama duhovne identifikacije: jeziku, vjeri i religiji, prostoru, ljudima i njihovim karakteristikama, povijesti (kao) tradiciji, gradskoj i ruralnoj kulturi, školstvu i književnosti i drugo.²

Da se osvrnemo na dva najistaknutija sadržaja: Gospu Sinjsku i sinjsku Alku.

3.1. Gospa Sinjska (Velika Gospa) jedan je od najvećih crkvenih blagdana kada u Sinj hodočasti nebrojeno mnoštvo katoličkoga svijeta na zavjet i proštenje čudo-tvornoj Gospi za dobročinstva koja im je svojim zagovorom učinila. Bilo da je riječ o ozdravljenju ili kojoj drugoj potrebi, zahvaljuju joj uvjereni da neće odbiti njihove usrdne molbe nego da će im biti zagovor kod nebeskoga Oca. Izražavaju to najčešće dugim bosim pješačenjem, postom i molitvom te raznim drugim načinima, uzvraćajući tako na darove milosti koje im je Gospa svojim moćima i svojim zagovorom pred Gospodinom učinila.

- U svijesti katoličkoga čovjeka i vjernika Bogorodica/Gospa je zajednička majka. Zato je i nazivlju, časte i slave najrazličitijim atribucijama poput majka dobrote, milosti, čudotvorke i utješiteljice, zagovornice kod Boga i sl. Uz opće attribute koje kršćani pripisuju Bogorodici, Gospa Sinjska u svojoj naravi uzdrži i brojne lokalne osobine, vezane uz njezinu ulogu u oslobođenju Sinja od turskoga nasrtaja godine 1715. Tada je, kako pronosi lokalna predaja i legenda vezana uz događaj, svojim moćima pomogla šaćici Sinjana da se odupru višestruko moćnoj turskoj sili i tako spasi grad i njegove stanovnike. Narod joj je stoga udijelio atribuciju čudotvorne, a njezinu su kultu pridonijeli svećenici davši da se u znak zahvalnosti okruni i zlatom uokviri njezina slika te Alka, igra koja se svake godine igra njojzi u čast.

Gospa je, pa tako i Gospa Sinjska opjevana u brojnim pjesmama, molitvama, zazivima i litanijama. Njezin su lik u umjetničkim djelima ovjekovječili pisci, umjetnici, skulptori i glazbenici, izražavajući na svoj način, često ne i dobrohotno,

² Poblže i više o duhovnim sadržajima sinjskoga kraja i njegovu vjerskome kalendaru u Tomašević, Luka. 2000. *Između zemlje i neba. Vjera i moral u životu kršćana sinjske krajine u 18. stoljeću*. Sinj: Franjevački samostan.

ono što ona znači u njihovu umjetničkom viđenju, ali i u stvarnom doživljaju ljudi cetinskoga kraja. Bilo bi dobro kada bi se na temelju Marijanske antologije pobrojali svi atributi kojima su pjesnici častili Gospin lik i djelo. Vidjelo bi se, držim, da Gospa Sinjska u pogledu atribucija svoje čudotvornosti nimalo ne zaostaje za onima Isusove majke u drugim hrvatskim/marijanskim (npr. Marija Bistrica, Aljmaš...), pa i svjetskim sredinama.

Kao što je poznato, sliku Gospe Sinjske, bježeći od turske napasti, iz Rame su donijeli franjevci, o čemu u vrijednoj umjetničkoj *morlačkoj* trilogiji piše Ivan Aralica. U navedenim knjigama Gospa nije samo najdublje iskustvo njihove vjerske identifikacije nego i jedan od sadržajnih elemenata nacionalne homogenizacije; shodno tome i jedan od nosivih elemenata nacionalnoga identiteta. Zbog svojega podrijetla Gospa Sinjska nije samo "majka Rame", kako kaže pjesnik, nego je i najpopularnija "od svih dalmatinskih gospoja" (Vučetić 1988). O njoj su pjevali Kačić, Grabovac, Žanko...

Duboko ukorijenjen u svijesti kršćana, kult Gospe Sinjske odavno je prerastao okvire sinjske sredine, što potvrđuje mnoštvo naroda koje svake godine na dan Njezina uznesenja pohodi grad i njegovo svetište. Osim sakralnoga, pohođenje i hodočašće imaju i svoje svjetovno lice. Tada se u Sinj, kao na prvorazrednu pučku svečanost, slije mnoštvo svijeta iz bližih ili daljih strana. Prigoda je to za susrete i upoznavanja, za razgovore i dogovore, poznanstva i ljubavi. Po sinjskim ulicama i pijacama tada vlada posebna živost; pjeva se i razgovara, trguje i prodaje, ugovara i ljubuje itd., što mističnomu i nadnaravnomu, koje se gotovo osjeća u zraku, daje boju i kolorit narodnoga slavlja podjednako poticajna vjerski i svjetovno.

Nema značajnijega umjetničkog imena sinjskih i cetinskih korijena koji u svojim očitovanjima nije progovorio o Gospi Sinjskoj, čudotvornoj majci od milosti, sinjskoj Majci, utješiteljici i spasiteljici. Postoji bogata literatura koja je birane riječi upravila zagovornici i čuvarici sinjskoga i cetinskoga puka. Spomenuti je tek Kačića, Grabovca, Žanka; o njoj su pisali Grčić (2008), Soldo (1987; 1970; 1971; 1972; 1973; 1974; 1965), Žigo se osvrnuo na svečanost njoj na čast, Pulić je spominje, ali i Šimunović te mnogi drugi, znani i neznani, iskreno i nadahnuto, zanosno i s uzdarjem, vjerničkim i ljudskim ...

3.2. Govor o Gospi Sinjskoj uvijek je vezan uz sinjsku Alku. Može se reći da je Alka vanjsko, natjecateljsko lice njezine pojave i njezina kulta. Kao što govori lokalna predaja, Alka i jest ustanovljena u čast pobjede nad osmanlijskim neprijateljima i igra se svake godine, u danima Gospinih svečanosti, u Sinju. Žanko piše (...): U Sinju se "ističu tri znaka od Milovana (Kačića) opjevane pobjede: stara tvrđava, Gospa Sinjska i alka. Stara tvrđava, koja između Klisa i Knina u rijedko sačuvanim romantičkim obrisima čuva uspomenu na borbu i na pobjedu; Gospa Sinjska, koja mistično lebdi nad tom pobjedom, unoseći u Kačićevu epiku homerski element božanskoga sudjelovanja u ratnom kreševu; alku, koja duhovno produžuje pobjednički simbol do današnjih pokoljenja" (Žanko 1993).

Kao jedno od mjesta istinske memorije žitelja sinjskoga/cetinskoga zavičaja, Alka je odavno prestala biti tek rekvizit kojim se hrani lokalna samodostatnost. Svojom legendarnom i simboličnom dimenzijom ona umnogome prerasta značenje viteške igre i urasta u najdublje tkivo hrvatskoga nacionalnoga bića. Nije stoga

čudno da u njoj Vučić odčitava najdublje odrednice hrvatskoga nacionalnog bića³, a slične joj atribucije i značenje daju odreda svi koji su se zanimali njezinom historijom i fenomenom. Naime, od godine 1717., kada s prekidima traje njezino događanje pa do naših dana, njezine su manifestacije vidljive u brojnim sadržajima sinjskoga/cetinskoga života. Ostanemo li u području književnosti, vrijedi spomenuti da se o Alci u 18. stoljeću govori rijetko. Iako su zavičajni u sinjskome i cetinskome kraju, ni Lovrić ni Grabovac, ni Kačić Alku ne spominju. Ne spominje je ni Fortis, najpoznatiji putnik "morlačkih" strana. Značajniji su tek pjesnički zapis Leonarda de Dudana *La giostra de Sign* koji Carrara naziva "slavenskim nadahnućem u talijanskom obliku" (Dudan 2007) te *U čast Alke 1784.* Julija Bajamontija (2011). Vrijedna je i pjesma, intonirana u duhu pučke tradicije, Jeronima Vrdoljaka Imočanina, koji slavi Sinjane i njihovu privrženost običajima i zavičajnomu naslijeđu (Vrdoljak 1846).

Reflekasa Alke u književnosti nalazimo i kod Josipa Eugena Tomića u povjesnici *Emin-agina ljuba*, a onda ih opet nema sve do Šimunovićeve *Alkara*, arhetipske slike u kojoj se mitski junak (Salko) potvrđuje u stvarnoj slici alkarskoga nadmetanja. Šimunovićev *Alkar*, s pravom se može reći, zaštitni je vrijednosni znak zavičajne teme i simbola zavičaja istovremeno. Dakako, reljefnosti i značenju teme svakako bi pridonijelo i podsjećanje na Alku u brojnim prigodnim novinskim napisima i feljtonima (npr. Uvodićev šaljivi opis Alke na čakavštini!).

Iako vanjskim oznakama bliska mnogim igrama kakve su se igrale u mjestima u kojima je republika sv. Marka imala utjecaj, Sinjska je alka mnogo više od natjecanja i igre. Ne upuštajući se u simboliku alkarske nošnje, njezinih urbanih i ruralnih sadržaja, o čemu je potanko pisao već spomenuti Marko Grčić (2001), vrijedi istaknuti da ona, svojim prožimajućim elementima, predstavlja lokalnu i univerzalnu pojavu i nadraža okvire lokalne, folklorne priredbe. Neodvojiva od Gospina kulta ona istovremeno povezuje sakralno i svjetovno, religiozno i pučko, dok nošnjama, povorkom i alkarima/momcima predstavlja "prvorazrednu atrakciju" koja svojom simbolikom hrani memoriju kraja i pridonosi njegovoj prepoznatljivosti. Pozivanje na velike događaje i slavnu prošlost i pojedincu i zajednici daje osjećaj smisla i dostojanstva. Poput mita, Alka ima estetizirajuću funkciju i djelotvornu ulogu jer, kako kaže Babić, "otvara perspektive prema natrag i naprijed" i pomaže "pregnućima pojedinaca i grupa", ispunja njihovu psihu, daje smisao trajanju i postojanju (Babić 2005).

Zahvaljujući tako Alci i Gospi, Sinj svake godine iznova živi svekolike oblike svoga identiteta, obnavlja ih kroz nove smislove i nove sadržaje i produžuje svoje trajanje kroz nove poticaje.

4. Usporedimo li sadržaje Markovićeve knjige sa sadržajima spomenutih izvora, posve je razvidno da su im Gospa i Alka zajednički nazivnik i uporišna mjesta

³ "Kad promatramo Alku kao događanje, neotklonjivo nam se nameće slika Alke kao uprizorene povijesne drame koja se odvija na dvije razine: na razini alkara u prizoru alkarskog bojnog poretka, i na razini alkarskih momaka u prizoru bojnog poretka alkarskih momaka. Kao takva, ona ima sve elemente bitke koja se, ponavljajući se tri puta, perpetuira u rat. To, dakle, nije jednokratni ratni pohod koji završava pobjedom i ratnim slavljem, nego nikada dovršeni rat sastavljen od uzastopnih pobjeda" (Vučić 1998).

na kojima temelje prepoznatljivost i posebnost sinjskoga kraja. I Markoviću i spomenutim autorima Gospa i Alka su mjesta oko kojih se koncentrirala pamćenje sredine i njezinih ljudi. Istovremeno, riječ je o sadržajima koje i drugi, ljudi i sredine, najčešće povezuju sa sinjskim krajem, njegovim običajima i mentalitetom.

Markoviću je, posve razumljivo, Gospino slavlje u prvome planu; kao svećenik samostana koji se diči Gospinom zaštitom, sinjska je čudotvorka središnje mjesto i figura koje okuplja sve sadržaje sinjske prepoznatljivosti. U rasporedu retoričkih figura zato i jest opisana "sinjskom svetinjom", "najvećim sinjskim blagom" i "vječitom slavom", "štitom i utočištem", "sinjskom dikom i ponosom" ... Posrijedi su atributi koji se i danas, kada se govori o sinjskoj zaštitnici, susreću u tekstovima pjesnika i običnih ljudi.

Uz čudotvornu Sinjsku Gospu, kao identifikacijska mjesta se spominju samostan i svećenici, duhovnici i dušobrižnici naroda. Spominje Marković i samostansku školu, nadaleko poznatu gimnaziju koja je godinama bila središte i rasadište sinjske pameti. Među brojnim svećenicima koji su svojim djelovanjem samostan i školu izdigli do razine središnje kulturne i vjerske institucije zagorske Dalmacije, zadužili Sinj i krajinu, Marković spominje i neka od poznatijih imena. Riječi kojima ih portretira i djela kojima ih legitimira s pravom ih uvrštavaju među značajnike sinjske povijesti i duhovne memorije, a time i hrvatske povijesti. Oni su polog prepoznatljivosti sinjskoga kraja, imena kojima se ističu pred drugim mjestima i krajevima, a čiji prilog nadrađa okvire male lokalne sredine i urasta u memoriju cijeloga našega naroda kao njegovo duhovno bogatstvo.

U Markovićevoj knjizi apostrofirani su i brojni sadržaji (gradskoga) urbanog pamćenja, od bratovština do popločavanja pijace, gradnji česmi/zdenaca s vodom, ređije duhana, škola, gradnja mostova i prijelaza, i sl. Na svoj način ti sadržaji predstavljaju nadnevke iz povijesti grada i sredine; oni ne govore samo o vanjskom licu varoši koja poprima obilježja urbane cjeline, nego i o duhu koji posreduju. Ne manje je značajno spomenuti organizaciju vlasti i društvenoga života (serdari, arambaše...); u samom prizivu serdara nije teško odčitati utjecaj rodovskoga prava karakteristična za Dalmatinsku zagoru, ali i utjecaje mletačke i austrijske vladavine sa svojim zakonima i načinom organizacije društvenoga života. Oni su pridonosili sinjskoj prepoznatljivosti koja se ogleda i u hrani, običajima, odjeći, načinu pjevanja, u životu građanskih obitelji i dr. Sve to karakterizira sinjske ljude – a karakterologija je također jedno od identitetskih određenja – koji su, i po svojim vanjskim ("svaki momak jelić, svaka djevojka vita jela; svaki čovjek dub gorostas, svaka žena zor gospoja pod kalpakom") i po duhovnim osobinama "junački i pobožni", resi ih "vanjska čistoća i ugled, plemenita postidnost i uzorita pobožnost, navala i jagma k svetotajstvima", različiti i prepoznatljivi među drugima.

5. Ukratko, knjigom o Gospi Sinjskoj i Alci fra Ivan Marković posvješćuje što one znače u svijesti sinjskoga i cetinskoga čovjeka. Nerazdvojive jedna od druge, kako na svjetovnoj tako i na duhovnoj razini, navedene slike – zajedno s obiljem znakova svjetovne i duhovne legitimacije – predstavljaju najdublja uporišta sinjskoga pamćenja i sinjskoga identiteta, kojima se najčešće legitimiraju i po kojima ih drugi prepoznaju. U njima živi vjera, herojstvo, ustrajnost, moralna čvrstina, domoljublje i slobodoljublje, odanost kraju i zavičaju, ljubav za svoje i prema svome. Kao

znakovi univerzalnoga vrijednosnog karaktera, oni su istinski sadržaji sinjske memorije, koji se stalno – a posebno dva puta godišnje, za Alku i Veliku Gospu – obnavljaju i oživljavaju u svoj punini sakralnih i svjetovnih sastavnica. Stoga je i knjiga koja ih aktualizira istovremeno knjiga sinjskoga pamćenja i identiteta. Zato svaki govor o sinjskome kraju nužno priziva i Markovićevu knjigu u kojoj je, u povijesnoj/književnoj slici, po mjeri njezina autora, sa svim sadržajima lokalnoga zanosa i svećeničkoga ushita, navedeno iskustvo sadržano. Zato je knjiga jedan od identitetskih uporišta sinjskoga kraja, njegova pamćenja i njegova prepoznavanja, baš kao što je to i "preznamenito sinjsko slavlje" opisano u njoj. Dakle, knjiga zajednička Sinjanima i Cetinjanima! Knjiga njihova identiteta!

LITERATURA

- B a b i ć, Ivo. 2005. "Mit o podrijetlu..." *Dioklecijan i Split*. Split: SD.
- B a j a m o n t i, Julije. 2011. *U čast Alke 1784*. Sinj: MH.
- B e r t o š a, Miroslav. 2003. *Istra, Jadran, Sredozemlje, Identiteti i imaginariji*. Zagreb: Durieux – Dubrovnik University Press.
- D u d a n, Leonardo. 2007. *La giostra di Sign*. Sinj: MH Sinj.
- C a s t e l l s, Manuel. 2002. *Moć identiteta*. Zagreb: Golden Marketing.
- C u l l e r, Jonathan. 2001. *Književna teorija – vrlo kratak uvod*. Zagreb: AGM.
- K o r u n i ć, Petar. 2003. "Nacija i nacionalni identitet". *Zgodovinski časopis* 57.
- G r č i ć, Marko. 2008. "Čudotvorna Gospa Sinjska". *Riječi, riječi, riječi*. Zagreb: HDP.
- G r č i ć, Marko. 2001. *Alka* (monografija). Sinj. VAD Sinj.
- Identitet Istre, ishodišta i perspektive* (zbornik). 2006. Zagreb: Institut Ivo Pilar.
- M a r k o v i ć, Ivan. *Sinj i njegovo slavlje*. (reprint). 1998. Sinj: Franjevački samostan – Poglavarstvo grada – Matica hrvatska.
- M o r o, Dušan. *Il munus" del vescovo di roma nel confronto ecumenico-dottrinale di I. Marković e N. Milaš*. Doktorski rad. 1986. Rim.
- O r a i ć-T o l i ć, Dubravka. 2006. *Kulturni stereotipi: koncepti identiteta u srednjoeuropskim književnostima*. Zagreb: FF press.
- P a i ć, Žarko. 2005. *Politika identiteta, Kultura kao nova ideologija*. Zagreb: Antibarbarus.
- S t a m a ć, Ante. 2010. "Hrvatski kulturni identitet – što je to?" *Republika*, LXVI, 6.
- Hrvatski identitet*. (zbornik). 2011. Zagreb: Matica hrvatska.
- S m i t, Adam D. 1998. *Nacionalni identitet*. Beograd: XX vek.
- S t a n č i ć, Nikša. 2002. *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*. Zagreb: Barbat.

Soldo, Josip Ante. 1987. *Zlato na grudima Majke: kratka povijest 300 godina štovanja Gospe Sinjske*. Sinj: Svetište Gospe Sinjske.

Soldo, Josip Ante. 1970; 1971; 1972; 1973; 1974. "Marija u hrvatskoj likovnoj umjetnosti". Marija.

Soldo, Josip Ante. 1965. *Sinjska spomenica 1715 – 1965*. Sinj: Franjevački provincijalat.

Tomasević, Luka. 2000. *Između zemlje i neba. Vjera i moral u životu kršćana sinjske krajine u 18. stoljeću*. Sinj: Franjevački samostan.

Vrdoljak, Jeronim. 1846. "Kopjoigra (Giostra)". *Zora Dalmatinska*, 3, 25–26.

Vučetić, Šime. 1988. "Kurlanski roman Mirka Božića". *Ogledi o suvremenicima*. Zagreb: Naprijed.

Vučić, Petar. 1998. *Hrvatski duh alke, simbolika i filozofija hrvatske povijesti*. Zagreb: Consilium.

Žanko, Dušan. 1993. *Izabrani eseji*. Sinj: Matica hrvatska.

MARKOVIĆ'S *SINJ* AND ITS CELEBRATIONS AS A DETERMINANT OF THE IDENTITY OF SINJ AND THE CETINSKA KRAJINA

The book by Ivan Marković *Sinj and its celebrations* was written to mark the 200th anniversary of the arrival of Christian people with the painting of Our Lady from Rama in Sinj and the Cetinska Krajina in 1687. This event is associated with two major issues of Sinj's recent history: the beginning of the construction of Sinj and the defence of the city from the Turks in 1715. The celebration of the important anniversary has become a famous event in the long history of Sinj and the Cetinska Krajina, to which Marković's book is an eloquently written document. It is divided into two parts, the first of which gives a brief history of the Sinj region and the second provides a description of the celebration of Our Lady, with some poetic compositions which corroborate the celebration. The contents of Marković's book confirm that our Lady of Sinj and the Alka, as well as the feasts and events related to them are the key images for the Sinj and Cetina identification. Therefore, talking about Sinj and its region unavoidably evokes Marković's book, in which the celebration and its activities, tailored by the inspiration of the author, are even more strengthened. The paper focuses on the elements which "document" the recognition of Sinj among other communities, without which the spiritual treasure trove of the people, which is actually its national identity, would be unimaginable.

KEY WORDS: *Marković, book, Sinj's celebration, Our Lady of Sinj, Alka, place identity / national identity*

